

Вікторія МИХАЦЬУК

КОЛЯДКИ І ШЕДРІВКИ У ЗБИРАЦЬКОМУ ДОРОБКУ БОГДАНА ЗАКЛИНСЬКОГО

Проаналізовані колядки і щедрівки у фольклорних записах Б. Заклинського, які виокремлені з друкованої літератури та рукописних архівних джерел. Звернена увага на географічні межі записів, специфіку їх впорядкування, окреслений сюжетно-тематичний фонд, виділені домінуючі мотиви у межах функціональних груп обрядових творів зимового календаря.

Ключові слова: Богдан Заклинський, Станіславщина, календарно-обрядовий фольклор, колядки, щедрівки, сюжет, мотив.

© В. МИХАЦЬУК, 2016

Одним із важливих напрямків сучасної фольклористики є вивчення історичного розвитку народознавчої науки, висвітлення досягнень тих науковців, діяльність яких збагатила архівні фонди унікальними зразками усної словесності. Актуальність подібних досліджень зумовлена й тим, що пам'ять про таких діячів часто була з політичних причин прихована. В українському науковому середовищі уже відомі праці про фольклористичну діяльність Я. Головацького [33], А. Димінського [34], І. Пасічинського [15], І. Франка [21], О. Роздольського [26], П. Гнідича [24] та ін. Не меншої уваги заслуговує великий фольклорний спадок Б. Заклинського. Важливим етапом у справі вивчення доробку цього дослідника стали праці П. Арсенича [4], В. Качкана [11], О. Каськів [10], Є. Домбровської [9], Г. Сокіл [25], де розглядалась його педагогічна, видавнича, літературна, публіцистична, етнографічна та фольклористична діяльність.

Уснопоетичний матеріал, який зібрав Б. Заклинський, представлений творами різних жанрів. Зокрема, у друкованих та рукописних джерелах широко репрезентований календарно-обрядовий пласт. Обрядові пісні зимового циклу цінні як за кількісно-якісними характеристиками, так і за географією записів. Важливими едиційними джерелами нашого дослідження стала праця «Колядки і щедрівки» В. Гнатюка, що вийшла у двох томах «Етнографічного збірника НТШ» (1914), а також збірник «Колядки і щедрівки: зимова обрядова поезія трудового року» (1965). Залучено також неопубліковані матеріали досліджуваного жанрового циклу, що знаходяться в архівних фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського [1; 2]. Основним доробком збирача є матеріали зі Станіславщини, де впродовж тривалого періоду він навчався і працював. Географія записів охоплює такі населені пункти: Жаб'є-Ільця, Зелене-Ріка, Старі Кути Косівського повіту, Угринів Горішній, Угринів Долішній, Пасічне, Посіч, Тумир, Рибне, Тисьмениця Станіславського повіту, Торговиця, Грушки Товмацького повіту, Гвізд Надвірнянського повіту. Завдяки детальній паспортизації, окрім територіальних, маємо дані про хронологічні межі фіксацій: Б. Заклинський записував колядки і щедрівки з 1903 по 1911 рр., причому ці обрядові твори цікавили дослідника від початку його збирацької діяльності. Перші записи здійснив 16 квітня 1903 р. у с. Рибне Станіславського повіту (дві щедрівки для господа-

ря «Ой із-за гори, з-за високої» та «Ластавонька прилітала» [1, арк. 9 зв.—10]).

Дослідник записував і впорядковував колядки і щедрівки за прийнятою у фольклористиці класифікацією народних обрядових творів відповідно до того, кому вони адресовані. Цей принцип свого часу застосували члени «Руської трійці», взяв в основу своєї систематизації В. Гнатюк, а також визнав доцільним і зручним при науковому розгляді Ф. Колесса. Практично усі збережені твори зимового календаря фольклорист називає колядами («коледа», «кольеда», «кольида», «коліда», «коляда», «коледка»), і лише до трьох використовує назву «щедрівка» («Ой у лужечку при беріжечку» [13, т. 1, с. 10]). Чіткіше розмежування відбувається у визначенні адресата колядок і щедрівок. Дослідник систематизує їх за об'єктом величання: «коляда газді», «жінці», «коляда дівці», «малим дівчєтам», «хлопцєм малим» і ін. У доробку Б. Заклинського дуже мало церковних коляд. Записана коляда в Угринові Горішнім «Весела настала новина» [13, т. 1, с. VII], хоч і детально описує релігійний сюжет Різдва Христового, фіксована «народною мовою». Народні твори переважають над церковними і у збірнику В. Гнатюка, про що він пише у передмові: «приладжуючи отсе виданє до друку старався я [...] не допустити до нього церковних коляд [...], хоч мають також своєрідну красу [32], але й мовою і своїм духом різнять ся так від колядок, як небо від землі [...]. Таких неоднакових витворів не вільно ніяк ставляти в однім ряді побіч себе» [13, т. 1, с. V]. Очевидно, що фольклорист поділяв цю думку В. Гнатюка, і звертав свою увагу на «простонародні витвори». Хоча у відомих тоді збірниках П. Чубинського, О. Кольберга, І. Колесси, В. Шухевича та ін. публікувалися чи то лише церковні коляди, чи в сукупності з народними колядками і щедрівками й іншими пісенними жанрами. У розвідці «До історії українського вертепу XVIII в.» І. Франко використав віднайдені Б. Заклинським «Псалъм на рожество Ісуса Христового рожних имен, пунктов з дарами, зложоне о року 1738» [31, с. 280—284]. Цей твір цікавий своєю формою: колядковий п'ятискладник та рефрен «Бог нам родился и пеленами повился» до сімдесяти трьох строф «псалъми» репрезентує «один із найінтересніших витворів нашого віршування XVIII в.» [31, с. 284]. Проаналізувавши мову твору, І. Франко вказав на «місце зложення» — карпатське Підгір'я або Покуття і зазначив безсум-

нівний зв'язок цієї колядки з вертепною драмою, оскільки «концепти далеко більше вертепні, скомороські, ніж духовні, колядкові». Ця пісня розміщена у «школярськїм рукописі XVIII в.» (Б. Заклинський передав її для бібліотеки НТШ), підтверджує зацікавлення фольклориста не лише традиційною усною народною словесністю, а й рукописними матеріалами та стародруками.

Колядки для господаря представлені широкими тематичними групами. Сюжети зображають традиційний уклад української родини, де панує взаємоповага і злагода («Отсега газди тай і грєчного, ... Тай раду ради я из газдинев, Я из газдинев, из дїточками» [13, т. 1, с. 3—4]). Важливими елементами таких текстів є закликання багатства, добра, успіху на дім господаря, його родину і господарство. За словами М. Грушевського, «се бажання накликати на дім, родину, хазяйство господаря багатство, щастя, шану і славу не тільки імперативним побажанням, але також і малюнком ідеального, перебільшеного багатства, могутності, поваги, світлості сього дому і його членів, на основі віри в чудодійну здібність слова наводити те, що ним представлене» [8, с. 230]. Домінує тема хліборобської праці: «Запрігай воли в чотири плуги, підєм орати нову новицю, будем сіяти яру пшеницю, родила му сі яра пшениця, нажели му сніп, як дрібен дощик, наклали му кіп, як на небі зьвізд, зложили єму золотий стожок» [1, арк. 9 зв.—10], «господар — пшеницю віє, газдині — книшики пече, сини — коні сїдлают, доньки — тісто тачають» [13, т. 1, с. 14—15], «на столі білі колачі ярого жита» [13, т. 1, с. 3—4]. Інший різновид сільського господарювання українців — тваринництво — представлений у розлогій щедрівці «Ластавонька прилітала» [1, арк. 9 зв.—10]. У канву твору вводяться традиційні сільськогосподарські сюжети: «корови поприводили бичатка», «кобили — лушатка», «овечки — бараньці». Провідний мотив цих величань полягає у прагненні хлібороба забезпечити успіх майбутнього врожаю. Однак, як зазначає О. Курочкін, «традиційній аграрній обрядовості властива не лише магічна, а й естетична функція, основна сутність якої полягає в поетизації повсякденної праці, буденного життя селянина» [16, с. 48]. Величання господаря знаходимо у сюжетах, де зображається Бог, який працює у домі газди («В сего нашего господаренька» [13, т. 1, с. 144—146], «Йа в цего газди сам Господь ходит» [2, арк. 29—30]). Народна поетич-

на уява показує Господа, що «лагодить у світлонці, по коморах, по оборах, по стаєньках, по кошарах, по гумоньках господаря» [13, т. 1, с. 144—146].

Характерними для багатьох творів зимового циклу є апокрифічні мотиви. У цих текстах християнські образи та події відображені через народне світосприйняття. У колядках йдеться про Богородицю, яка шукає місця для немовляти, про трьох царів з дарами, вибирання імені («Сітій вечір, Новий рік, Христос»), про «жидів», що шукають Христа, гріх Єви тощо [2, арк. 36—40; 13, т. 2, с. 276—277]. Оригінальним є запис Б. Заклинського від 18 грудня 1911 р. із с. Зелене-Ріка Станіславського повіту «Йа в сего газди білїї двори» [2, арк. 41—42]. На прикладі цього твору простежуємо спільний міжжанровий мотив «Миколай боронить людей від стійного лиха, опікується тими, хто перебуває у плаванні», що поширений у легендах та переказах:

*Ой Николаю, де ж ти си барив?
На синим мори люд перевозив.
Жадну душечку вой я не втопив,
Й одна душечка була й втонула,
Була втонула, бо гришина була.
За кого й вона там потопала?
Витцу й матери ни послушала.
То за то-то вна так потопала.
Я за тов душков вой сім миль бродив,
Вой як я бродив, я її імив.
Я єї імив, до Бога привив.
Ой тий душечці в раю спивали,
Би ту душечку в раїк приймили*

[2, арк. 41—42].

Головна думка твору — не всі душі заслуговують звільнення і відвідин раю. Гріх, через який покарана душа, змодельовано у поетичній строфі: «Витцу й матери ни послушала». Дидактична функція у таких колядках є основною, оскільки засуджувалась брехня, неповага до старших («Ой цес сам газда за Богом ходит» [13, т. 1, с. 205—206], «Ой уже давно як правда вмерла» [2, арк. 7]). Наскрізно представлений образ «страшного суда» та «зіпсованого світу». У творах, що записав Б. Заклинський, часто зустрічається мотив побудови церкви («Ци дома, дома, пане господару» [13, т. 1, с. 49—50], «Ци громи громе, ци дзвони дзвоне» [13, т. 1, с. 192—193], «Ой ци є, ци нема, наш господар дома» [13, т. 1, с. 185]). Тут змальовуються як сама будівля храму, так і її атрибути — «три верхи, чотири двери, три гроби (Господь, Син

і Марія)»; «трое дверей, чотири вікна, п'ять верхів», «три верхи, чотири вікна, три престоли, три обруси, три келіхи» та ін. Цікаву думку щодо трактування числового аспекту зауважив В. Топоров про те, що кількісні тексти в архаїчних культурах дозволяють стверджувати, що число і рахунок були сакралізованими засобами вираження всесвіту: число «три» — образ абсолютної досконалості (суперлатив — трисвятий), основна константа міфопоетичного макрокосмосу і соціальної організації; «чотири» — ідеально сформована структура (чотири сторони світу, чотири пори року), «п'ять» — своєрідний код опису світу і асоціативного мислення [30, с. 630—631].

Поширеним колядковим мотивом у фіксаціях Б. Заклинського є суперечка між Богом і святим Петром [12, с. 565]. Ці елементи наявні в обрядових текстах космогонічного змісту. Зокрема, поетичним втіленням такої суперечки є діалог, що включає загадку і відповідь на неї: «що є більшим: небо, чи земля?». У переважній частині подібних сюжетів правда виявляється на боці Господа — його думку про те, що земля більша за небо, виконавці колядки визнають слушною:

*Ой так сьї стало, як Господь казав,
Земля більша — гори й долини,
Небо менченьке, всюгда рівеньке* [2, арк. 3—4].

У колядці «Йа в сего газди білїї двори» [13, т. 1, с. 64] диспут відображений не лише між святими, а й між трьома царями — місяцем, сонцем і дощем. У цьому варіанті можна простежити взаємозаміну народних астральних образів сонця, місяця й дощу християнськими — Господа і Петра [27, с. 46]. Космогонічні образи, витоки яких сягають давніх язичницьких часів, — сонце, місяць і дощ — часто зображаються у гостині в господаря («Гей ходить, блудить сімсот молодців» [13, т. 1, с. 173]). У іншому творі до них додається ще «свитанечко ранне» [13, т. 1, с. 176—177]. Цікава ця колядка й тим, що господар тут зображений не у звичній ідеалізованій формі, а в осудливій («недбальство»):

*Гей ходить блудить сімсот молодців,
Они блукают, пана шукуют.
Гей пане, пане, ти п'єш, гуляєш,
Ти п'єш, гуляєш, за дїм не дбаєш* [13, т. 1, с. 173].

Збірний образ «сімсот молодців» зустрічається у колядці для парубка із с. Старі Кути Косівського повіту («Йа в лісі, в лісі та й в Недоборі» [13, т. 2,

с. 15—16]). Герої просять вивести або переночувати їх і дарують «три селі славні», тоді як у вище наведеному варіанті із с. Пасічне цей мотив не розвивається. У одному з варіантів, що зафіксований в Угринові, «Гей, в чистім полі там плужок оре» «сімсот молодців» зображені жінцями на ниві у парубка («Найме-мо женьців, сімсот молодців» [1, арк. 49 зв.—50]). Порівнюючи ці зразки, можемо простежити внутріжанрову міграцію і відповідну контамінацію сюжетів — від колядок для хлопця до колядок для господаря. Подібний зачин свого часу фіксували В. Шухевич у с. Тюдів Косівського повіту [14, с. 182, 733] та В. Кравченко на Волині [14, с. 280—281, 741]. На думку К. Сосенка, вислів «сімсот молодців» у колядці «Що в полі, полі, близько дороги» «попри лунарну символіку (число 700 є тут ідеальне і символічно зв'язане з числом семи днів місячного тижня), говорить про великий гурт робітників, самих хлопців, які, очевидно, заступали в рільній роботі жіноцтво в ці первісні часи, коли, може, й не було кінцевої потреби послуговуватися жіноцтвом, — або, коли жіноцтво верховодило» [28, с. 186—187]. Думку дослідника про те, що образ «сімсот молодців» пов'язаний з аграрними мотивами, підтверджено і у родинно-побутовій пісні «Зажурилася й затужилася та бідненька вдова» зі с. Микуличин Яремчанського р-ну:

*Та найміть собі сімсот молодців,
сім соток і чотири,
Щоб скошили та зградили
всі гори та долини [22, с. 148].*

Однак, як засвідчують відомі нам фіксації, цей поетичний елемент поширений і в колядках на військову тематику («Ой ходє, блудє сімсот молодців» [13, т. 2, с. 15]). Військові мотиви присутні в сюжетах, де господар хоче продати свого коня, який його «виніс з трьох земель: московської, турецької, єгипецької» [2, арк. 27]. У низці варіантів кінь виносить парубка з земель: «татарської, німецької, турецької» [13, т. 2, с. 111], «московської, турецької, жовнірської» [1, арк. 82 зв.—83]. Тут відображено напластування різних історичних періодів. Військові мотиви присутні у сюжеті, де господар веде жовнірів на війну і велить здобувати такі міста, як Львів, Краків та Відень («Ти наш паноньку, господареньку» [2, арк. 1—2]). В одному з варіантів, що зафіксований у с. Старі Кути «Ци чули, люди, цієї новини» [13, т. 2, с. 39—41], наявний мотив, де мати виряджає парубка на війну, а

він «добуває» Рим та Львів. Такі сюжети будуються на триразовому повторенні ситуації, коли парубкові виносять золото, виводять коня і, на кінець, «красну панну», з якою він поєднує свою долю [17, с. 6].

У групі колядок для господині домінуючими є величальні мотиви. Оспівується її вбрання, акцентується на його дорогій вартості: «файні чоботи, шовкова сукня, мудрий киптарик, срібная зґарда, шовкова фустка, злотні ковточки, срібний перстїнь». У колядці «Йа в цего газди гречна газдиня» [13, т. 1, с. 224] вартість цих уборів — від одного до семи золотих — зображується за допомогою прийому градації. Подібною є колядка з Угринова «Йа в газдиненькі красенько в неї» [13, т. 1, с. 233—234]. Коли муж привозить дарунки з дороги — «коралики, щоб убрала до церковці», газдиня охороняє сон милого, подзвонюючи ключиками. Образ ключів як атрибуту статечної господині притаманний не лише зимовим календарно-обрядовим творам. Так, в обжинковій пісні з Ходович йдеться про те, що господиня виходить за браму, дзвонить ключами і дякує Богові за допомогу в роботі [6, с. 33]. Таким чином, образ ключів, що виступає атрибутом господині, виходить поза межі колядкової традиції [18, с. 467—468].

Дуже багата на символіку колядка для господині «Вой чого рано роса упала» [13, т. 1, с. 241—242.], що зафіксована в Жаб'ю-Ільці (сьогодні с. Ільці Верховинського р-ну). Її сюжет розгортається таким чином: господиня «виправляє брата на лови», просить зловити «сивого оленя», який має «дев'ять рижків, на десетім терен, на терени золотий стільчик, на нім сиди газдиня, вона види на вкрай Дуная, де плавлє качур, на нім золота павка». Господар приносить цю «павку» газдині і вона «закосячує» нею церкву. У одному із записів колядки з Угринова, що виконується для дівчини, також присутній образ «сірого еленя»:

*Гей Дунай не жит (нищитсі. — Б. З.),
Дунай вісежит,
Дунай вісежит, всеї вісихає,
Всілякім зільом тай заростає,
Віпасали го сірі елені.
На тім еленю золотий столец,
На стільци сидить гречная панна*
[1, арк. 100—100 зв.].

Як зауважує Л. Виноградова, колядки цього типу зазвичай виконуються для господині, хоча мотив полювання на звіра міг вважатися сферою чоловічих ін-

тересів. Очевидно, тут йдеться про оригінальну пісенну символіку. Найбільш вірогідним тлумаченням мотиву ловів на звіра і взагалі полювання вважається натяк на сватання і шлюб. Велику підбірку пісень з подібними сюжетами і їх весільною символікою склав і проаналізував О. Потебня [23, с. 319—353]. Крім того, добре відоме значення мотивів полювання на лань або на куницю у слов'янських обрядах сватання. Зображення полювання як сватання є основним поясненням цієї групи мотивів [5, с. 53—54, 71]. Тотемний образ оленя та сюжетні мотиви навколо цього зооморфного персонажа характерні також литовським, румунським, білоруським та польським обрядовим пісням [19, с. 48; 5, с. 52—54]. М. Сумцов, аналізуючи фрагмент колядки для дівчини зі збірника Я. Головацького, «Дивное звір'я тура-оленя, Що на головці девять рожечков, А на десятом терем збудован, А в том теремі кречна панночка» [7, с. 84], говорить про формальне походження дев'яти рогів тура-оленя, оскільки один із найпоширеніших прийомів народної свідомості у створенні пісень полягає в збільшенні кількості предметів, про які йдеться, найчастіше в потроєнні [29, с. 14]. Також дослідник зазначає, що оповідь про тура з теремом на голові, де знаходиться «кгречная панночка», споріднений з казками східного походження про батька, що захищає сина чи дочку від змія, чаклунів чи злих людей [29, с. 15].

Найчисельніше у збирацькому доробку Б. Заклинського представлені колядки і щедрівки для дівчини (тридцять шість текстів). Дівочим колядкам властива символіка (будування моста милому, краса, вінок), яка споріднює їх з весільними обрядовими піснями:

*Гой пішла ж вона дорожечкою,
До двора ввійшла дівчиночкою,
За стів сідала книгинечкою,
З за стола встала молодичкою*

[13, т. 2, с. 209—210].

Шлюбні мотиви реалізуються за допомогою введення в колядковий репертуар весільних чинів, зокрема бояр: «Стоїть дівчина на переходці / Та й на бояре фустков махає: / Уступіт ко се, грешні бояре» [2, арк. 18], «Махнула хустков на всі бояре: / Ой ви, бояре, розступіт ко си» [2, арк. 19], «Ой стоїт, стоїт, боєре поїт: / Гречні боєри, розступите си» [13, т. 2, с. 263], «Чим частувати, бояр витати? / Бояр витати пивом та й вином» [2, арк. 19]; шлюбних атрибутів: «плете і губить вінок», «золотий перстень» та

загалом досить детального опису весільних обрядів, зокрема «посагу»: «Хоче ні отец даром дарити — сто волів дати, мати — сто коров з теляти, сестра — сто овед з ягняти, братчик — сто роїв з пароями, Господь — долю дати» [13, т. 2, с. 263].

У колядках для дівчини ідеалізується її врода та вміння. Дівочу красу підкреслює величальний мотив — героїня збирає золоту ряску (росу). Свого часу, О. Дей виділив 13 текстових варіантів цієї тематики [14, с. 422—428, 756]. Золото як символ багатства і успіху, здоров'я і чистоти — один з найпопулярніших образів у величальних піснях. У весільному фольклорі епітет «золотий» застосовується до всього, що має стосунок до нареченої (її коса, краса, вінок, перстень) і молодят загалом [3, с. 353]:

*Вой ви, мамочко, та йпорадочко,
Порадти мене, шо з цим робити.
Неси то, донько, до золотаря,
Най тобі всипле золотий кубок,
Золотий кубок, золоте чільце,
Я з обтинчиків злотний перстенец.
Золотим кубком мут попи пити,
Золотим чільцем меш си вінчити,
Злотний перстенец озме молодедец.
Вінчуєм тебе золотим чільцем,
Золотим чільцем, файним молодцем*

[13, т. 2, с. 166].

Красивий зовнішній вигляд дівчини оспівується у колядках «Ой попід гору стежечка здавна» [13, т. 2, с. 149], «Йа в ночи, в ночи, ще я в півночи» [13, т. 2, с. 156], «Ой по горонці все пшениченька» [13, т. 2, с. 155—156]. Одягнена у вишукане вбрання й до роگی прикраси вона стає до шлюбу:

*Як мене мати стане вбирати [...]
В жовті чобітки на білі ніжки,
В срібний перстенець на білий палець,
В жовтий поясок на поперечок,
В павяний вінець на росу-косу.
В дорогу шубу сама сі вбрала,
А вбрала, вбрала, до шлюбу стала*

[13, т. 2, с. 155].

Дівчина зображується у різноманітних процесах — «дівчина в танці», «шиє шите», «збирає зілля», «жне пшеницю», «стереже яблучко», «стереже виноград». Народна свідомість репрезентує дівчат, що виконують певну роботу — «перевізничка», «шинкарка».

Окремо треба відзначити твори, де об'єктом величання у збірнику В. Гнатюка і в рукописах

Б. Заклинського визначено «для дівчини», однак за сюжетом зрозуміло, що виконуються вони для заміжньої або зарученої молодиці: «ловить зозулю, щоби будила», «шиє шитє собі, милому, свє-крусї». Тут наявна контамінація колядкових сюжетів для господині з сюжетами для дівчини чи навпаки. Ідеєю такої композиційної побудови може бути проекція і попередження дівчини на подружнє життя. У колядках із мотивом «зозулю прагнуть спіймати, щоб вона будила», сюжет розгортається весною і неодмінно зранку («весною рано-порано», «Ой рано-рано куроньки піли», «Ой рано, рано, рано в неділю» [13, т. 2, с. 249—250]). Піклуючись про продовження роду так само активно, як і про майбутній урожай, український народ не забуває в колядках намалювати бажану картину швидкого весілля. А щоб така картина неодмінно справдилася, виконавець обрамлює її зозулиним куванням. Образ пташки-вісницї, що відкриває текст зі шлюбною тематикою, створює ситуацію сакрального початку (весна як початок року, ранок як початок дня), який має магїчну здатність перетворити усе бажане в дійсне, і таким чином програмує для дівчини сімейне «щастя-долю» [20, с. 95—96].

У фольклорних записах Б. Заклинського зустрічаються плєси — твори, що виконуються на дворї («подвірна», «підстїнна») та завершальні «круглєки», «подяки столові», «плясанки». Як зазначав В. Гнатюк «побіч співу значне місце займає музика й танці та декламація (віншівки)» [13, т. 2, с. V]. Цілий ряд колядок і щедрівок, що поміщені у архівах фольклориста, завершуються поколяддю, основний мотив якої — прощання з господарями, їх прославлення, побажання щастя, здоров'я, добра та достатку і спонукання до щедрого обдарування. Збирач окремо виділяв віншування, які не співались, а проговорювались. Так, до тексту «Гей шумить, гудить дзелена дуброва» [1, арк. 60—60 зв.] від 8 січня 1904 р. зі с. Угринів Горішній Станіславського повіту, він зазначив, що «вінчують колядники: «Бувай здоров грєчний молодчик, вінчую ті вінцем, щонайкрасшов паннов, паннов Аннов». Тогди парубок віносить гроші. «Кашєр» колядників ховає гроші до пушки, і каже: «Хлопці-молодці! Дарує нам сей господар штири червонї, а ми єму даруєм, аби був такий величний в Бога і в людей, як в нас

тих штири червонї!» [1, арк. 60 зв.]. Слушно зауважував М. Грушевський: «Чим дальше в старину, тим звичайніша і сильніша віра, що слово одною своєю появою здатне творити те, що ним означене. На сїй вірі засновані всі поздоровлення й прокляття» [8, с. 231].

Аналіз колядкового матеріалу в записах Б. Заклинського дає підстави дійти висновку, що збирач мав великий інтерес до цієї традиції, адже вона зберегла чимало слідів язичницьких та християнських вірувань, історичних подій та побутових картин. Тексти відзначаються повнотою змісту, досконалістю художньої форми. Варіанти, що записав фольклорист, поповнили багату скарбницю українських колядок і щедрівок і є цінним джерелом для поглибленого дослідження цих жанрів.

1. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів (Далі ІМФЕ НАФ). — Ф. 29—3. — Од. зб. 79. — 118 арк. (Заклинський Б. Пісні народні. Пісні, коломийки (без мелодій). Колядки, щедрівки, історичні, побутові та ін.; записали Б. Заклинський, М. Федюшко, С. Когутяк та ін. на Станіславщині, Тернопільщині, Дрогобиччині. 1874—1904 рр.; збірка Б. Заклинського).
2. ІМФЕ НАФ. — Ф. 29—3. — Од. зб. 253. — 43 арк. (Заклинський Б. Колядки. «Ти наш паноньку, господаренько...»; зап. на Львівщині, Станіславщині, Тернопільщині. 1904—1911 рр.).
3. Агапкина Т. Золото / Т. Агапкина, Л. Виноградова // Славянские древности: этнолингвистический словарь : в 5 т. / под общей ред. Н. Толстого. — Москва, 1999. — Т. 2. — С. 352—355.
4. Арсенич П. Родина Заклинських / Петро Арсенич. — Івано-Франківськ, 1995. — 56 с.
5. Виноградова Л. Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян. Генезис и типология колядования / Людмила Виноградова — Москва, 1982. — 256 с.
6. Галицько-руські народні пісні з мелодіями / збір. у с. Ходовичах др. І. Колесса // Етнографічний збірник. — Львів, 1902. — Т. 11. — XXXVI + 303 с.
7. Головацький Я. Народні пісні Галицької та Угорської Русі / Яків Головацький. — Москва, 1878. — Т. II. — 844 с.
8. Грушевський М. Історія української літератури : в 6 т., 9 кн. / Михайло Грушевський. — Київ, 1993. — Т. 1. — 400 с.
9. Домбровська Є. Видавнича діяльність Богдана Заклинського / Єлизавета Домбровська // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника: Збірник наукових праць. — Львів, 2004. — Вип. 12. — С. 447—463.

10. Каськів О. Просвітницька діяльність і педагогічні погляди Б. Заклинського : автореферат дисертації на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук / Олександра Каськів ; Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. — Івано-Франківськ, 1998. — 17 с.
11. Качкан В. Незнищене дерево Заклинських / Володимир Качкан // Українське народознавство в іменах : у 2-х ч. — Київ : Либідь, 1994. — Ч. 1. — С. 7—35.
12. Качмар М. Петро. Матеріали до української фольклористичної енциклопедії. Вип. 2 / Марія Качмар // Народознавчі зошити. — 2015. — № 3 (123). — С. 564—565.
13. Колядки і щедрівки. Т. 1 / збір. В. Гнатюк. // Етнографічний збірник. — Львів, 1914. — Т. 35. — 269 с.; Т. 2 / збір. В. Гнатюк // Етнографічний збірник. — Львів, 1914. — Т. 36. — 379 с.
14. Колядки та щедрівки: Зимові обрядова поезія трудового року / упоряд., передм. і прим. О. Дея ; нотний матеріал упоряд. А. Гуменюк. — Київ, 1965. — 804 с.
15. Криль Б. Фольклористична діяльність Ісидора Пасичинського : автореферат дис. ... канд. філол. наук / Богдан Криль ; Львівський національний університет імені Івана Франка. — Львів, 2012. — 16 с.
16. Курочкін О. Новорічні свята українців. Традиції і сучасність / Олександр Курочкін. — Київ, 1978. — 192 с.
17. Львів в українському фольклорі / збір. та упоряд. Василь Сокіл. — Львів, 2006. — 288 с.
18. Магас Г. Традиційні мотиви у колядках та щедрівках Стрийщини: загальноукраїнський контекст / Галина Магас // Народознавчі зошити. — 2011. — № 3 (99). — С. 265—275.
19. Михайлова Н. Походження та розвиток міфологеми оленя у народів Євразії / Н. Михайлова // Слов'янський світ. — Вип. 6. — Київ, 2008. — С. 44—66.
20. Пастух Н. Символіка тварин в українському фольклорі: зозуля / Надія Пастух. — Львів, 2013. — 224 с.
21. Пилипчук С. Фольклористична концептосфера Івана Франка: монографія / Святослав Пилипчук. — Львів, 2014. — 465 с.
22. Пісні з Галичини / упор. Р. Береза, М. Дацко. — Львів, 1997. — 192 с.
23. Потєбня А. Объяснения малорусских и сродных народных песен / Александр Потєбня. — Т. 2. — Варшава, 1887. — 809 с.
24. П'ятаченко С. Фольклористична діяльність Павла Гнідича / Сергій П'ятаченко. — Суми, 2004. — 196 с.
25. Сокіл Г. Гуцульська плеяда фольклористів (В. Шухевич, К. Лисинецька, Л. Гарматій, А. Онищук, Б. Заклинський, П. Шерик-Доників) / Ганна Сокіл // Українська фольклористика в Галичині кінця ХІХ — першої третини ХХ століття: історико-теоретичний дискурс: монографія / Ганна Сокіл. — Львів, 2011. — С. 309—344.
26. Сокіл Г. Осип Роздольський. Життя і діяльність / Ганна Сокіл. — Львів, 2000. — 165 с.
27. Сокіл Г. Християнізація обхідних пісень та обряду в етнокультурній традиції українців / Галина Сокіл // Народознавчі зошити. — 2003. — № 1—2. — С. 46—50.
28. Сосенко К. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого вечора / Ксенофонт Сосенко // Різдво-Коляда і Щедрий Вечір. — Київ, 1994. — 288 с.
29. Сумцов Н. Туръ въ народной словесности / Н. Сумцов. — Київ, 1887. — 26 с.
30. Топоров В. Числа / В. Топоров // Мифы народов мира: энциклопедия: в 2 т. / глав. ред. С.А. Токарев. — Москва, 1992. — С. 629—631.
31. Франко І. До історії українського вертепу ХVІІІ в. / Іван Франко // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. — Т. 36. — Київ, 1982. — С. 170—375.
32. Франко І. Наші коляди / Іван Франко // Іван Франко. Зібрання творів : у 50-ти т. — Київ, 1980. — Т. 28. — С. 7—42.
33. Циганик М. Фольклористична діяльність Якова Головацького : автореферат дис. ... канд. філол. наук / Мирослава Циганик ; Львівський національний університет імені Івана Франка. — Львів, 2013. — 20 с.
34. Шалак О. Фольклористична діяльність Андрія Димінського: монографія / Оксана Шалак. — Київ, 2009. — 196 с., [2] арк. : іл.

Viktoriy Mykhashchuk

CHRISTMAS CAROLS AND EPIPHANY IN BOGDAN ZAKLYNSKII'S COLLECTING WORK

Christmas carols and schedrivky (Epiphany carols) had been analyzed in the folklore records of B. Zaklynskii, which were found in printed literature and manuscript archival sources. Attention is paid to geographical boundaries of the records, the specifics of organize, the plot-thematic fund is outlined, dominant motifs in functional groups within the ritual folk songs of the winter calendar are allocated.

Keywords: Bogdan Zaklynskii, Stanislav Region, ritual folklore, Christmas carol, schedrivka (Epiphany carol), story, motive.

Викторія Мыхащук

КОЛЯДКИ И ЩЕДРИВКИ В СОБИРАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ БОГДАНА ЗАКЛЫНСКОГО

Проанализированы колядки и щедривки в фольклорных записях Б. Заклинского, которые выделены из печатной литературы и рукописных архивных источников. Обращено внимание на географические границы записей, специфику их распределения, обозначен сюжетно-тематический фонд, выделены доминирующие мотивы в пределах функциональных групп обрядовых песен зимнего календаря.

Ключевые слова: Богдан Заклинский, Станиславщина, календарно-обрядовый фольклор, колядки, щедривки, сюжет, мотив.